

Edebiýat tankydynyň derwaýys wezipeleri / dowamy

Category: Edebi tankyt, Edebiýaty
öwreniş, Filosophiýa, Goşgular, Kitapcy, Oýlanmalar, Sözlär, Türkmen dili

написано kitapcy | 23 января, 2025

Edebiýat tankydynyň derwaýys wezipeleri / dowamy ► Begmyrat USSAÝEW:

– Biziň ýurdumyzda durmuşyň ähli meselelerinde, ähli pudaklarynda uzak wagtlap durgunlygyň bolandygy SSKP MK-nyň aprel (1985-nji ýyl) Plenumynda hem-de SSKP-niň XXVII gurultaýynyň materiallarynda esasly nygtaldy. Şonuň üçin hem ýurtda Oktýabr rewolýusiýasynyň ruhunda täzeden gurmaklyga girişildi. Durgunlyk başga ugurlarda bolşy ýaly, edebi döredijilikde-de boldy. Edebi tankytda ol hasam çökder duýuldy. Dişliräk ýazylan tankydy materiallary çap etdirmek juda kyn düşdi.

Şol döwürlerde ýitiräk ýazylan çeper eserleri hem çap etdirmek aňsat bolmady. G.Kulyýewiň «Gijigen ökünç» romany hakda köp aýdylýar. Eser köp ýyllap çap edilmedi. Onuň ýaňy-ýakynda okyja gowuşmagyny üstünlik hasaplap bolmaz. Sebäbi romanyň ilkinji görnüşi köp derejede özgerdilip, täsirliçligi gowşadylyp çap edildi.

Geçen ýyllarda tankydy pikirleriň gysylyşy ýaly, belli-belli adamlar tankytdan ýörite goraldy. Şeýle ýagdaý ýazyjy-şahyrlaryň özlerine-de peýda getirmedi. Aýdaly, 60-70-nji ýyllaryň görnükli şahyry M.Seýidowyň poeziýasy 80-nji ýyllarda göz-görtele pese gaçyp başlady. Onuň sebäbi hem şahyr tankydy pikirlerden daşda galdy.

Şu ýagdaý K.Gurbannepesowa-da oňaýsyz täsirini ýetirmän durmady. Telim ýyllaryň dowamynda tankydy bellik eşitmedik şahyr muňa juda öwrenişdi. Hemişe öwgüli pikirlerе garaşdy. Bu hemişe şeýle hem boldy. Şeýlelikde, zehinli, ukyply şahyryň poeziýasyna ýugrummy ýetmedik ençeme goşgy ýa-da goşgy

setirleri aralaşdy. Kähalatlarda onuň liriki gahrymanynda ýeňles hereketler ýüze çykyp başlady. Esassyz akyl bermek, öz-özünü gaýtalamak, howaýy gürlmek ýaly ýagdaýlar hem az däl. Şahyryň «Rubagy poemasyndaky» «rubagyň bahasy ~ gyzyň bahasy» diýen ýaly howaýy pikirler-de eserlerinde duşup başlady. Sorag ýüze çykýar: biziň gyzlarymyz şeýle bigadyrmyka? Elbetde, ýok. Bu ýerde diňe badyhowalyk bar. Halypa şahyrymyz kähalatlarda esassyz taryplamalara berk ynandy. «Taýmaz babanyň» A.Twardowskiň «Wasiliý Týorkin» poemasynda deňelmegini doly ykrar etdi. Bilşimiz ýaly, Wasiliý Týorkinw halj gahrymany hökmünde Smolensk topragynda ýadygärlik guruljak. Taýmaz baba babatda şeýle pikir etmek bolarmyka?!

Şeýdibem şahyr öz-özünü gowşatdy. Onuň «Sowet edebiýaty» žurnalynda çap edilen «Parahatlyk ilçisi» poemasy biziň pikirimizi tassyklasa gerek. Poema ideýa taýdan onçakly dürs çykmandyr. Muny ýaňky öz çykyşynda G.Kulyýew hem dogry belledi. Tema bilen ideýanyň birligi-de ýok. Eseriň ýüküni göterýän baş gahrymanam ýok. Diýmek, esasy ideýa liniýasy ýok. Taryhda uly gan döküşiklige sebäp bolan din wekiliniň hakyky adyny gizläp, onuň sosial lakamyny ~ işany has at hökmünde baş harp bilen ýazmak hem eseriň peýdasyna däl. Taryh ylymlarynyň doktory M.Annanepesowyň «sözsoňusy» eseriň nogsanlyklaryny aklap bilmeýär. Doly bahaly çeper eser öz agramyny özi götermelidir. Hormatly şahyrymyz edebi jemgyýetçilik bilen, öz ýoldaşlary bilen maslahatlaşyp, poemany düýplüräk işläýen bolsa, kem bolmazdy. Şeýle ýagdaýlaryň ýüze çykmagy hem şahyryň köp wagtlaryň dowamynda tankytdan daşda galmagy sebäpli bolsa gerek.

► Anatoliý KARPOW,
professor, (Moskwa):

– Biziň edebiýatymyzyň ähli bela-beterliklerinde hemmeden öňürti tankydy günäkärlemek endik bolup galypdyr. Ýöne edebiýatyň özüne mynasyp tankydy bar. Üstüni ýetiribem aýdyp bilerdim: edebi tankydyň bar zatdan ozal jemgyýetçilik durmuşynyň ýagdaýy bilen kesgitlenilýär. Mundan sähel öňräkki

wagtlarda bolşy ýaly, eger tankydyň ähmiýeti şeýle tiz pese gaçyrylan bolsa, ol gönüden-göni edebi tankydyň özüni görkezip bilşi bilen baglanyşyklydyr. Ol ýaşamagyny dowam etdiripdi, pähimli-paýhasly, manyly-mazmunly, käte-de ýiti işlerde nogsanlyklardan-da halasdy, onuň sesi eşidiler ýaly derejede-de ýaňlanypdy, gönüläp aýtsak welin, beýle belent dälidi.

Ýene bir bellemeli ýagdaý, ol-da onuň adresine aýdylýan gödek sözler. Tankytçyny hyzmatkär hatarynda görmek, onuň işine ol ýa-da başga bir hormatly awtory öweni ýa tankytlany üçin baha bermek islegi adatdan daşary derejede ýaýrapdyr. Ol biziň günlerimizde-de düýp-teýkary bilen ýok bolup gitmändir. N.Hojageldiýewiň «Edebiýat we Sungat» hepdeligindäki (20.03.1987) sözlerine salgylanyp-da bileris:

«Biziň ýazyjylarymyz edebi tankydyň edebiýata hyzmat edýändigini ýatdan çykardylar, ony öz hususy hyzmatkäridir öýdüp geldiler».

Ýaş tankytçy A.Nurmämmedow diňe çynlakaý, özem meniň garaýşymça G.Kulyýewiň «Magtymguly» romanyna örän esasly belliklerini aýdanda, ussat awtor şeýle haýbatly, şeýle hem adalatsyz aýyplamalary bilen hüjüme geçdi:

«Tankytçy makalasyny goh turuzmagy, eseri puja çykarmagy niýetläp ýazypdyr. Içki gyzgyn, içki howur oňa sabyr-takady elden bermän, galamy duýgurlyk bilen ýöretmäge maý bermändir». Ol öz gaharly aýyplamalaryny tankytçynyň niredede, nähili hökman näme işlemelidigi hakdaky gös-göni görkezmeleri bilen jemläpdir.

Edebi tankyda şeýle çemeleşilende, oňa ýaşamak kyn, özüniň adatdan daşary jogapkärçilikli borjuny edebiýatyň hem okyjynyň önünde ýerine ýetirmek kyn.

Tankyt üçin yzarlamalara, gysmalara juda ýowuz daraýan kanunlar barka, näme üçin olary edebi tankytda peýdalanmaly däl?

Türkmen edebi tankydyň ýagdaýy tutuşlygyna baha bermegi maksat edinemok, meniň okan zatlarym az, ýöne şu iki ýagdaý hakda aýtmaga welin esas berýär.

Birinjiden, tankytçylaryň gözýetiminiň darlygy äşgär. Olaryň edebi hadysalary edebiýatçylykdan saýlanyp bilenok. Şeýle

halda analiz çuňlugyna, takyk baha bermeklige garaşmagyň kyn boljagy tebigydyr. Ýöne başga bir tarapy-da bar, seljerilýän eserler gürrüň edeniňe degenok, analizi çäklendirýär, eger şeýle aýtsak, olar ownuklygyň girdabyna batyrýar. Setirleriň, bentleriň, obrazlaryň ýasalyşy hakda umuman, şoňa göräräk gürrüň etmeli bolýar. Tankytçy edebi prosesiniň oýlanmalaryna, möhüm problemalaryna ýetmek baradaky islegini synap bilmeýär. Ýaňy çykyş edenleriň biri, şeýle halatda prowinsializm keselini ýeňip geçmegiň zerurlygyny aýtdy.

Ikinjiden, edebiýat meýdanynda işleýän türkmen kärdeşlerimiziň işinde teoretik çuňluk, edebi prosesiniň kanunalaýyklygyny, edebi gurluşyň düzgünlerini, ahyrynda-da, hususy estetiki planyň talaplaryny özünde jemläp, bolup geçýän hadysalara şu günüň edebiýatynda baha bermek isleginiň ýetmezçilik edýäni açyk duýulýar.

Muňa mysal hökmünde D.Nuralyýewiň «Şahyr bolçulygynda şygry gytçylygy» diýen makalasyndan soňky çekişmäni görkezmek bolar. Gazetde habar berlişine görä, makala altmyşdan gowrak seslenme gelipdir, olaryň köpüsi çap edilipdir. Seslenmeleriň sany-da makalanyň umumy işiň bähbidine ýazylandygyny görkezýär, onda şu günki ýaş türkmen poeziýasynyň düşen haly hakynda ajy hakykat aýdylypdyr. Menin garaýşymça, makala gyzykly hem paýhasly, batyrgaýlygy bilen bolsa möhüm. D.Nuralyýewiň aýdanlarynyň hemmesi jedelsiz däl, ýöne ol çynlakaýlyga, jikme-jiklige, gyzykly gürrüňçilige äheň berýär. Ýöne, arman, şeýle gürrüňçilik bolmandyr, bu nähili geň bolsa-da, oňa kän okyjy gatnaşyp, edebiýatçylar çetde durupdyr. Iş bolsa makalanyň pozisiýasyny hem aýry-aýry pikirlerini makullamaklyga ýa-da ylalaşyp bilmezlige gönügiptir.

Bar iş diňe onda däl ahyry. Çekişmäniň geçiriliş medeniýeti hem o diýen ýokary derejede bolmandyr, oňa gatnaşanlar hususy pikire ýykgyň edipdirler. Ýöne tankytçy ol ýa-da beýleki bir şahyryň döredijiligi hakda ýönekeý gürrüňe başlaman, poeziýanyň ösüş aýratynlyklary hem problemalary baradaky gürrüňçiligi gozgapdy. Şeýle gürrüňçilik dowam etdirilmändir. Onuň bilen şahyrlaryň özleriniň (D.Nuralyýewiň tankytlanlaryndan başgalarynyň) hem tankytçylaryň

gyzyklanmazlygy geň.

Eýsem, bu şu günki türkmen tankydyň derejesini görkezmeýärmä näme? Ýo. Annagurbanowyň «Edebiýat we Sungatda» çap edilen (29.08.1986 ý) makalasyndaky soňky ýyllaryň edebi tankydyňa degişli sözleri ýatlalyň:

«...tankydyň özüne tankydy nazar salynmazlygy edebiýatymyzyň bu söweşjeň žanrynyň durgunlaşmagyna getirdi», «tankytda esassyz mahabatlandyrmalara... ýol berildi».

Gönümel, ýöne adalatly aýdylypdyr. Biziň durmuşymyzyň ähli ugurlaryndaky janlanma edebi tankyda işlemäge mümkinçilikler berýän ýakymly täzelikleri döredýär. Şeýle mümkinçilikleriň doly güýjünde ulanyljakdygyna ynanasyň gelýär.

► Ales KARLÝUKEWIÇ
(žurnalist):

– Sungatda-da, edebiýatda-da ilkinji rol talantly, giň gözýetimli şahsyýete degişli. Öz döwründe Maksim Gorkiniň ýaş edebiýatçylara bilimleri ele almagy nähili erjellik bilen talap edendigini biz bilýäris.

Islendik käri saýlap alan her bir adam şol ugurdan kän tejribe toplan halypanyň goldawyna, maslahatyna eýerýär. Şeýle halypalar ýaş edebiýatçylar üçinem zerur.

Näme üçin respublikamyzdyň Ýazyjylar soýuzynyň garamagynda ýaş edebiýatçylaryň mekdebini açyp bolmaýar? Şol mekdebe gatnaýan otuz-kyrk okuwçynyň her ýylda biriniň öz ykbalyny edebiýata baglap, ugrugyp gitmegi-de az zat däl ahyryn. Şol mekdepde edebi tankyt seksiyasynyň bolmagyny-da talaba laýyk hasap edýäris.

Ýazyjylarymyzyň mekdeplere baryş ýagdaýy barada näme aýtmak bolar? Olaryň ýgy-ýgydan okuwçylaryň arasynda bolmagy, sapak berip, ýaşlaryň edebiýatdan taýýarlygyny, bilim derejesini öwrenmekleri özleri üçinem peýdaly bolardy.

Akjemal Omarowanyň öz çykyşynda aýdan düýpli makalalaryň seýrekligi baradaky tankydy bellikleri bilen ylalaşmazlyk mümkin däl. Ýöne onuň özem metbugatda aýal-gyzlaryň poeziýasynyň gowy hem kemter gaýdýan taraplary barada çykyş

edäýse, ýerine düşerdi. Ýa-da bu möhüm meseläni ol öz işi hasap etmeýärmikä? Öz problemalaryny ýazyjylaryň özlerinden gowy biljek adam tapylmasa gerek.

► Rahym ESENOW:

– Durmuşda bolşy ýaly, edebiýatda hem tankyt hakykatçyl, dogruçyl bolmalydyr. Ýazyjy özüniň ýokary terbiýeçilik missiýasyna ygrarly bolmalydyr, ýaşlara görelde görkezmelidir, birek-birege, halkyň baýlygyna, köp milletli sowet edebiýatynyň hazynasyna öwrülen eserlere hatyrally garamalydyr. Tankyt etmek gerek, ýöne şerraýlyga, nigilizme ýüz urmaly däl. Yza galak, durgun zatlary paş etmek bilen birlikde, bizde gadyndan gelýän parasatly pikiri ýatdan çykarmaga hakymyz ýokdur: gaş bejerjek bolup göz çykarmaly däldiris.

Men esasy iki dokladyň hem tutumlydygyny, mazmunlydygyny haladym. Ýöne dokladçy N.Hojageldiýewiň: rus tankytçylarynyň originaly bilmezlikleri olaryň mümkinçiligini çäklendirýär, sözme-söz terjimeden edilýän edebi terjime bolsa, türkmen awtorlarynyň köp kitaplary hakynda hemişe dogry düşünjäni berip bilmeýär diýen pikiriniň üstüni azda-kände doldurasym gelýär. Sypaýyçylykly aýdylypdyr: şeýle praktika edebiýaty garyplaşdyrýar. Biz islese, islemese özümize zyýan edýäris, özümiziň ruhy gymmatlyklarymyzy harlaýarys. Nebsimiz agyrsada, köp ýyllaryň dowamynda türkmen edebiýatyny öwrenýän moskwaly tankytçylaryň hiç biri-de biziň dilimizi bilenok, olar resenziýalary-da, hatda monografiýalary-da terjime eserleri esasynda ýazýarlar. Türkmen edebiýatyna bagyşlap ýazan monografiýalarynda ýalňyslyklara ýol beren Swetlana Alyýewany hem-de professor Göroglyny dokladçy adalatly tankyt etdi. Olar originalyň dilini azda-kände bilen bolsalar, sözme-söz terjimeden edilen eserlerden peýdalanmadyk bolsalar, beýle tagaşyksyzlyklar bolmazdy.

Sözme-söz terjimeleriň hiliniň pesligi ýa-da edebi terjimeçiniň ussatlygynyň kemterligi, kähalatda bolsa, onuň biparhlygy eseriň originaldan daşlaşmagyna getirýär, onsoň awtor özüniň edebi eserini tanabam bilenok. Magtymgulynyň,

Zeliliniň, Keminäniň genial eserlerini terjime eden ajaýyp şahyrlaram, elbetde, olary harsallykda günälemek bolmaz, şonda-da olaryň sözme-söz terjimeden edendikleri üçin köp zady ~ manysyny, mazmunyny, filosofiki äheňiniň çuňlugyny ýitirdiler, milli koloriti hem öwüşginleri hakda-ha aýdybam oturmaly däl.

Ukrainada, Pribaltika respublikalarynda edebi eserler diňe originalyň dilinden terjime edilýär. Ýaňy-ýakynda Wengriýada «Sowet poeziýasynyň antologiýasy» neşir edilip, türkmen şahyrlarynyň şoňa girizilen goşgulary-da originalyň dilinden terjime edildi.

Şu ýagdaýa seredeniňde, respublikada çeperçilik syýasatyny kesgitleýän ýokary edaralarda-da türkmen edebiýatyna terjime üsti bilen serenjam berýänleriň oturanlygyna nebsiň agyrýar. Çyzga düşünip bilmeýän inženeri ýa-da karta düşünmeýän topografy göz önüne getirip görüň. Bu-da şo tetelli bir zat-da...

Türkmenistanyň ýazyjylar guramasy diňe bir türkmen dilinden däl, eýsem, rus, ukrain, gruzin hem beýleki dillerden-de geljekde terjimeçiler kadrlaryny taýýarlamak barada aladalanar diýip umyt bildirýärin. Bu hakda oýlanyşmak gerek. Biziň maslahatymyza gatnaşýan TKP MK-nyň sekretary M.Mollaýewanyň bolsa şu meselede bize hemaýat bermegini haýyş edýäris.

Ene dilimiz hakynda aladalanmak bilen birlikde bilimleriň hem progresiň ýagty dünýäsine gönükdirýän rus dilini, beýik Leniniň hem Puşkiniň dilini yzygiderli, has düýpli öwrenmegi-de ýatdan salmaly däldiris. Onsoňam, özümüz bilen doganlyk maşgalada ýaşaýan, şatlygymyzy, gaýgymyzy deň paýlaşýan galamdaş rus doganlarymyzy-da dostlarça köteklemek isleýärin. Olar respublikada ujypsyz, ýöne tas ömürboýy ýaşap, türkmen halkyna bagyşlanan ençeme eserler döredip, şonda-da öz doganlarynyň dilini öwrenmelidir öýtmediler. Dogry, olaryň arasynda türkmen dilini bilýänleri-de bar, ýöne barmak basyp sanaýmaly.

Her bir dili bilmek uly baýlyk, aýratynam ýazyjy üçin. Dil bilmek edebiýatçynyň dünýägaraýşyny giňeldýär, onuň gahrymanlary baý hem koloritli bolýar, şonuň bilen-de edebiýat

ösüş gazanýar. Ýene bir zat. Respublikada ýaşayan rus ýazyjylary türkmen dilini bilseler, öz galamdaşlarynyň eserlerini sözme-söz terjimeden rusça geçirmän, originaldan terjime edip, türkmen sowet edebiýatynyň mundan buýana-da ösmegine önjeýli goşant goşup bilerdiler. Munuň özi internasional ideýasyny aňladýan, sosialistik realizm esasynda berk durýan türkmen sowet edebiýatyny öňküden-de baýlaşdyrardy.

► Akmuhammet WELSAPAROW:

– Bizi bökdeýän esasy sebäpler nämeler? Belli bir menzile ýetensoň, türkmen sowet edebiýaty ozalky galan belentligini ýitirip, pessaýlap ugrady. Çünki, biziň edebiýatymyzda salgyma kowalaşyp başladylar. Tankytçylarymyz türkmen ýazyjylarynyň eserlerine doganlyk halklaryň ýazyjylarynyň eserleri bilen deňeşdirip baha bermän, diňe türkmen edebiýatynyň çäklerinde biri-biri bilen deňeşdirip, baha kesmäni çykardylar. Bu ýagdaý kem-kemden milli çäkliligi döretdi, türkmen ýazyjylaryndan edilýän talaby gowşatdy. Güýçli ýazyjy ýa-da gowşak ýazyjy diýlen düşüňjeleriň hasap-hesibi diňe milli edebiýatyň çäklerinde çykaryllanda, köplenç hakykatdan sowaşyk düşülýär. Çünki hemme zat hakyky deňeşdirmede mälim bolýar.

N.Hojageldiýew, J.Allakow, D.Nuralyýew ýaly tankytçylar diňe bir türkmen okyjysynyň ynamyny däl-de, eýsem käbir ýaşuly ýazyjylarymyzyň özüni hem aldamagy başardylar. Olary siz beýik diýip ynandyrdylar. Emma biziň respublikamyzda juda uly ýazyjy diýlip gürrüňi edilýän käbir ýazyjynyň eserlerini doganlyk edebiýatlaryň eserleri bilen deňeşdirýän welin, tankytçylarymyzyň irmän-arman gaýtalap ýören sözleriniň hakykatdan juda sowaşykdygyna göz ýetirýärsiň. Şeýle deňeşdirme aglaba biziň ýazyjylarymyzyň peýdasyna däl. Wagty gelip, türkmen ýazyjylarynyň soňky nesilleriniň içinden eserleriniň hili bütinsoýuz okyjysyny azda-kände imrindirýän adamlar çykdy. Olaryň eserleri hakynda seýregem bolsa, merkezi metbugatda ýatlanylýp ugrady. Bu bolsa respublikanyň çäginde uly diýlip ýörülen ýazyjylarymyz bilen soňky ýazyjylaryň

arasynnda belli bir derejede gapma-garşylyk döretdi. Tankytçylarmyz şol gapma-garşylygy akyly-başly çözmelidiler. Emma olar beýle etmediler, tersine, gaýta öz tendensioz makalalary bilen has-da ýitileşdirdiler. Munuň sebäbi näme? Birinji sebäbi: ýüz görüp, gapyrga syrmak. Ikinjisi: ady agzalan tankytçylaryň öz derejeleri hem meniňki bolsun diýerlik däl. Üçünji bir sebäbi hem bar: olara ozal telim ýyllaryň dowamynda gaýtalap gelen sözleriniň belli bir derejede hakykata gabat gelmeýänligini boýun almak kyn.

Ýaşuly ýazyjymyz Berdinazar Hudaýnazarow hatda öz çykyşlarynda telim gezek şeýle sözi gaýtalady: «ýaşlaryň kitaplary Moskwada, rus dilinde çykyp dur, olara haý-küş diýýänem ýok». Begenmeli zada gynanyp ugranlygyny ýazyjynyň özi hem duýman galdy.

Umuman, milli çäklilik hiç haçan peýda getirmändi. Biziň edebiýatymyzy-da ol uly zyýan berdi, oňa bulaşyklyk saldy. Şu dörän ýagdaýdan näçe tiz çykylsa, şonça-da gowy. Ýogsam, türkmen sowet edebiýatyndaky häzirki jedeller salgyma kowalaşmakdan başga zat däldir!

► Annaberdi AGABAÝEW:

– Düýnki bolan gürrüňçilikden soň pähimler köşgi şu ajaýyp kitaphanamyzdan çykyp barýarkak, men dogrusy:

«Eger-de maksat bary-ýogy iki sany şahyryň, A.Atabaýewdir N.Rejebowyň, birem tankytçy D.Nuralýýewiň gürrüňini etmek bolsa, onda olar nähili üýtgeşik zehin bolaýanlarynda-da, şunuň üçin epeý bir delegasiýanyň Moskwadan bärlik şonça ýol söküp gelmeginiň, oňa munça halk serişdesiniň sarp edilmeginiň, bu ýerde bir hem däl, birdenem goşa Sowetiniň mejlisiniň geçirilmeginiň zerurlygy bir barmyja berin» – diýip oýlandym.

Islesek-islemesek, düýn, N.Hojageldiýewiň eden düýpli dokladyny hasaba almanynda, galan çykyşlaryň aglabasy, ýagny uzak günki söhbet diňe şu atlaryň daşynda aýlanyp duran ýaly boldy. Bu babatda men-ä hormatly myhmanlarymyzyňam ýek-tükünden öňňesiniň yüküni gaty ýeňil görüp, haýran galdym.

Myhmanlar, göwnüme bolmasa, gürrüňi juda uzaga çeken araky «Edebiýat we Sungatyň» şol iki-üç sany makalanyň terjimesinden gaýry hiç bir zat bilen bilkastdan tanyş edilmedik ýaly. Ýöne iki-üç sany atdan ýa iki-üç sany makaladan häzirki edebi prosesi ýasap bolmaz ahyry. Edebi tankyt barada edebi prosesden üzne ýa-da onuň çygryndan daşda gürrüň edilende bolsa, bu gürrüňe hiç haçan çynyň bilen pisint etmersiň.

Kerim Gurbannepesow ýaly uly ile meşhur, hakyky halk şahyrymyzyň adyma aýdylan nähak gürrüňlere üns etmän geçmek naýynsaplygyň aňyrbaşy bolardy. Men öz halypamyzyň döredijiligidir ussatlyk derejesi barada bu gün kimdir birinden eşidip bilmeli däl. Öz wagtynda men muny ýörite-de öwrenipdim, bu barada «Литературная газета» makala-da ýazypdym. K.Gurbannepesowyň şu ýerde agzalan «Parahatlyk ilçisi» atly poemasy iňňän çylşyrymly we agyr temany gozgaýar. Dogrusy, biziň aramyzda bu temadan töwekgelçilik edip ýazyp ýören ýazyjam kän däl. Sebäbi material kyn. Şonuň üçin şahyryň özem bu poemany boldum edendirin diýen pikirden daşdamyka diýýän. Ol megerem, entek oňa öwran-öwran dolanar. Kimdir biri häli şu ýerde «Aýgytly ädimi», Kerbabaýewi ýatlady. Bu beýik eseriňem ýüzlenen temasy öz döwründe çylşyrymly saýylan temalaryň biridi. Şonuň üçinem B.Kerbabaýew roman çap bolanyndan soňam bu eseri çyn eser etmek üçin ýene 20-30 ýyllap der döküpdi ahbetin!

Şu ýerde «Edebiýat we Sungat» gazetini hakynda her zeýilli pikirler aýdyldy. Menem bu barada iki agyz aýtmakçy bolýan welin, dogrymdan gelsem, çekinmänem duramok. Sebäbi men bu gazetde «yzyny üzmän» aldygyna haýdap çykyş edýän awtor hökmünde agzaldym-da, indi özüme şol gazetini «aklawjysy boljak bolýan kişi» diýdirermikäm diýýän. Hut şol sebäpdenem men şu ýerde şu kiçijik sprawkany bermäge mejbur: men şu gazetde soňky sapa alty aý mundan ozal, ýagny 1986-njy ýylyň 19-njy dekabrynda çykyş etdim. Gazet hakda bolsa şeýle diýmek isleýän. Bu redaksiýanyň öz işini täzeden gurýandygy barada men onuň sahypalarynda çap bolýan ýiti-ýiti makalalardan çen tutup netije çykaramok. Men gazetdäki çynlakaý döwrebap özgerişlikleriň baş we esasy alamatlaryny, ozaly bilen, onuň

dürli-dürli, käte hatda biri-birine aчыkdan aчыk garşy çykýan, çapraz gelýän pikirler giň ýol açanlygynda görýän. Eýsem soňky ençeme ýyllaryň içinde biziň ýazyjylarymyzyň arzuw edip, ýetibilmeyän zady şu dälmi näme! Redaksiýa, redaktorlar «makalalara seslenme gurýarlar» diýlip hem nägilelik ýaňzydyldy. Men-ä şeýle edilýän bolsa, onda olara gaýtam hoşallyk bildirip, sag bolsun aýtmalymyka diýýän. Sebäbi hut şol iş her bir redaktoryň jana-jan gulluk borjy ahyry. Elbetde, redaksiýada gazet çykyşlaryna gelýän seslenmeler belli bir niýet bilen saýlanyp-seçilip çap edilýär diýilmekçi bolýan bolsa başga gürrüň. Onda TSSR Ýazyjylar soýuzynyň ýörite derňew komissiýasynyň bardygyny, onuň bu ýagdaýy Aý dogan ýaly edip biljekdigini ýatladasym gelýär.

► Jora ALLAKOW:

Edebi tankydyň borjy edebi prosesi yzygider yzarlap, analizläp durmakdan ybaratdyr. SSKP MK-nyň «Edebi-çeper tankyt hakyndaky» kararynda şu pikir nygtalyp bellenilýär. Sebäbi edebi prosesden ööksüz ýazylan makalanyň, hatda sanynyň-da ýerine düşmezligi gaty mümkindir. Her bir täze eseriň gymmaty, getirýän täzeligi tutuş edebi proses nazara alnan mahalynda belli bolýar. Emma bizde edebi prosesiň yzarlanyşy göwnejaý däl. Käbir žanrlar bütinleýin diýen ýaly edebi prosesiň nazaryndan düşüp galýar. Edebi prosesi yzygider yzarlap durmak üçin metbugat organlarynyň tagallasy biçak zerur. Metbugat organlarynyň edebi prosesi tutuşlygyna analizlemäge gönükdirilen planly işi gerek. Ol organlaryň köpüsi özlerine setanda-seýranda düşen tötänleýin makalalardyr synlar bilen oňşuk edip gelýärler. Tötänleýin düşen makaladyr synlar bilen edebi prosesi analizlejek gümanyň ýok. Dogry, soňky döwürde «Edebiýat we Sungat» gazetini, «Sowet edebiýaty» žurnaly edebi tankyda berýän ünsüni güýçlendirdi. Emma «Ашхабад» žurnalynda weli entek hiç hili janlanma duýlanok. Bu žurnal uzak ýyllardan bäri edebi prosesden ööksüz ýaşap gelýär. Žurnal edebi tankyda öz sahypalarynda ujypsyzja ýer berýär. Bu žurnalda çap edilýän ýüzleýje, öwgüli makaladyr synlar arkaly

türkmen edebiýatynyň ösüş prosesini sähelçe-de göz öňüne getirmek mümkin däl.

Beýleki metbugat organlarynda-da edebi prosese düýpli aralaşan, ony çuňdan analizleýän makaladyr synlar göze ilmeýär. Bu kadasyz ýagdaýy olar özleriniň edebiýat organlary dældikleri bilen tasa getirjek bolýarlar. «ПРАВДА» gazeti ýaly metbugat organynyň sahypalarynda her hepdede diýen ýaly edebiýat we sungat meselelerine bagyşlanan düýpli makalany okamak bolýar. Şu ýagdaýy nazara alanyňda, biziň metbugat organlarymyzyň çeper edebiýatyň, edebi tankydyň möhüm meselelerine ýeterlik üns bermezliklerini hiç zat bilen aklamak mümkin däl.

Edebi tankydy janlandyrmak, edebi prosesi analizlemek üçin ýazyjylaryň öz tagallalary-da biçak zerur. Ýazyjylaram edebi prosesi çuň bilmeli. Edebiýatyň möhüm problemalary, galamdaşlarynyň eserleri hakda seslenip durmaly. Emma ýazyjylarymyzyň köpüsi edebi tankyt diňe tankytçylaryň işi diýen nädogry düşüňjä gulluk edýärler. Bu düşüňjäniň ýerliksizdigini uly ýazyjylaryň döredijilik tejribeleri aýdyň tassyklar. Belli söz ussatlarynyň her biriniň döredijiliginde olaryň tankydy garaýyşlary uly orun tutýar. Aslynda, edebi-tankydy pikirleri döredijiler ýazyjylaryň özlери bolup durýarlar.

Biziň tankytçylarymyzyň hataryndan gidýän kän-de, oňa gelip goşulýan biçak az. Sebäbi biziň respublikamyzda tankytçynyň zähmetine berilýän üns juda ujypsyz. Olaryň kitaplary juda seýrek hem biçak azajyk tiraž bilen çap edilýär. Ol kitaplary hatda studentlere-de ýetmän galýar. Ýogsam tankytçylaryň kitaplaryna bolan isleg az däl.

► Tirkış JUMAGELDIÝEW:

Men tankyt boýunça Sowetiň başlygy N.Hojageldiýewiň dokladyndan türkmen tankydyň şu günki ýagdaýy barada çuňňur analize garaşypdym. Doklad tankytçylarymyzyň işi hakda däl-de soňky döwür edebiýatymyzda žanrlar boýunça döredilen eserleriň hasabatyna meňzeýär. Eger ol stil taýdan özgerişlikler, şol

özgerişliklere tankytçylaryň näderejede çemeleşip bilişleri hakda degerli pikirler aýdan bolsa, ýerlikli bolardy. Biziň tankytçylarymyzyň gerimi, edebi prosese bütinsoýuz prosesini nazaryndan garap, baha bermäge ukyby, şu ýagdaýyň pesligi zerarly türkmen tankydyň Soýuz möçberine çykyp bilmeýändigini çynlakaý derňewe garaşýar. Eger şu meseleler barada oýlanyşykly, çynlakaý gürrüň açylan bolsady, dokladdaky subýektiw äheňlere ýer galmazdy. Häzirki diňläň dokladymyzda, esasan, Hojageldiýewiň şahsy halamaýan awtorlarynyň eserleriniň mertebesini her edip-hesip edip peseltmek tendensiýasy bar. Doklad ýazylandan soň, tankyt Sowetiniň ähli çlenleri bilen maslahat edilmeli ekeni.

«Edebiýat we Sungat» gazetinde Nuralyýewiň jedelli makalasy bilen bagly dowam eden poeziýa jedeli barada köp gürrüň edildi. Şol jedele ýazyjylaryň, tankytçylaryň işeňňir gatnaşmadyklary bellendi. Meniň pikirimçe, munuň degerli sebäbi bar. Nuralyýewiň makalasy mahabatlandyryp oturar ýaly çuňňur makala däl. Gazet jedel başlamak islän bolsa, makalany bermezden öň, awtorlaryň şahsyýetine kesek atylýan äheňleri aýyrmaly eken. Goý, poeziýa barada adalatly jedel bolsun. Gazet dürli pikirleri sabyrlylyk bilen diňläp, soňra redkollegiýanyň adyndan gowy äheňde öz pikirini aýtmalydy, medeniýetli etika şuny talap edýärdi. Gazet nätdi? Nuralyýewiň pikirini öz pozisiýasy hökmünde tutanýerlilik bilen goramaga başlady. Beýle boljak bolsa, jedele çagyrmagyň nämä derkary bardy! Jedeliň garaşylmaýan ugra gidenini gören adamlar oňa gatnaşmaktan saklanan bolsalar gerek. Gazet jedeliň dowamynda aralyk ýagdaýy saklap, ahyrda dürli pikirler çeper edebiýatyň bähbidi bilen baha bermegi başaran halatynda peýdaly jedeller geçirip biler!

Biziň tankytçylarymyzyň käbirinde ýazyja syýasy ýarlyk dakmaga bolan meýil güýçli. Käbiri bolsa, diňe meniň pikirim ykrar edilmeli diýýär. Tankytda monopoliýa gazanmak meýli çeper pikiriň ösmegine däl-de, onuň bogulmagyna getirýär.

Edebiýatyň baýlygy dürli stilde işleýän ýazyjylaryň döredijiligine bagly. Her ýazyjynyň öz orny bar. Edebiýatda bir awtoryň ornuny, şöhratyny başga biri eýeläp bilmeýär. Şu

hakykata düşüňip, birek-birege sarpa goýup işlemegimiz gerek. Men tankytçy Swetlana Alyýewanyň zehinli ýaş ýazyjymyz Juma Hudaýgulyýewiň döredijiligine aýratyn tankydy bellikleriniň käbiri bilen ylalaşmaýaryn. Bir eserden bir bölek alyp, şol bölek boýunça tutuş netijä gelmekden saklanylsa gowy bolardy.

► Nafi JUSOÝTY,
(Gruziýa):

– Men Rahym Esenowyň «bize gelen tankytçylaryň hiç haýsy hem türkmençe okap bilenok» diýen pikirini unap duramok. Bizde myhmanyň hatyrasyny saklamak iň gowy däpleriň biri. Däbi ýitirmek gerek däl. Gep bu ýerde eseriň haýsy dilde ýazylanlygynda däl-de, nähili ýazylanlygyndadyr. Biz Gomeri hem Gyotäni hem rus dili arkaly bilýäris. Gamzatowy, Kaýsyn Kulyýewi, Mustafy Kerimi hem rusça okaýarys. Beýik Şota Rustaweliniň «Gaplaň derisinine giren pälwan» eserini N.Zaboloskiniň terjimesi arkaly bilýäris. Bu ajaýyp eseri rus dilini gowy bilýän gruzin professory hem terjime etdi. Ýöne ol terjime hiç kime derkar bolmady. Şonuň üçinem eseriň originalyny bilenok diýip, terjimeçä hem, tankytça hem igenmek nädogrudyr. Biz bu ýere dil öwrenmäge gelmedik, gaýta birek-biregiň edebiýat hojalygymyzda bolup geçýän, umumysoýuz edebiýatynda bolup geçýän ýagdaýlar hakda, tankydyň ýagdaýy hakynda pikir alyşmaga geldik. Elbetde, men hem meniň ýoldaşlarym türkmençe bilse, oňa ýetesi zat ýok. Birek-biregiň dilini öwrenip, sözme-söz terjimesiz düşünişsek, terjime etsek gowy boljakdygyna şek ýok. Bu geljegiň işi.

Edebiýat hojalygymyzda, jemgyýetimizde durgunlyk döwründe bolan ýaramaz hadysalar tankydyň ösmegine zyýan berdi. Köplenç ýerlerde tankytçynyň pikirine derek, başga adamlaryň pikiri diňlendi. Biziň öz edebiýatymyzda hem ýokary guramalara ýaranjaňlyk edip, öz galp pikirlerini geçirýän çinownik-edebiýatçylar boldy. Galdyr-basdyrlyk, ýazyjyny her edip, hesip edip ürküžjek bolmak tankytçynyň borjuna girmeýär. Tankytçy öz sözli, öz pikirli, kast etmek meýli bolmadyk adam bolmaly. Ýazyjy bilen tankytçy biri-birine garşy bolmaly däl.

de, biri-birine söýenişmeli, şeýle ýagdaýda edebiýat hem ösýär, ýazyjam nadyl bolanok.

Siziň gazet-žurnallaryňyzda soňky döwürlerde çap edilen makalalaryň sözme-söz terjimesini okap çykdy. Hemme ýerde horaz deňräk gygyrýar. Sizde hem şeýle. Edebi tankydyň professional derejesi gynansak-da, pes. Pawel Ulýaşow şol makalalaryň birinden «Ýazyjylaryň komandirowkalarda özlerini alyp barylaryna berk kontrolyk etmeli» diýen sözleri okap: «Şundan soň men-ä Siziň respublikaňyza gelmäge hem çekindim» diýip dogry aýtdy.

Ýazyjynyň komandirowkada özüni alyp barşyna seredýän edaralar bar, oňa ýazyjylar soýuzy ýa-da tankytçy kontrolyk etse bolmaz ahyry. Men «Литературная газета»-nyň sahypalarynda çykyş edip durýaryn. Ýöne nämüçindir türkmen tankytçylarynyň umumy soýuz edebiýaty hakda-ha däl, türkmen edebiýaty hakynda hem makalalaryna duş gelemok. Beýleki merkezi neşirlerde-de şeýle. Elbetde, biz arkalaşyp, öz kömegimizi gaýgyrmarys, ýöne türkmen tankytçylary-da diňe öz çygryndan çykyp bilmän ýörmän, beýkeli halklaryň edebiýatlary hakynda hem öz pikirlerini aýtsalar, oňat bolar. Birek-biregiň dilini bilmesek-de, edebiýatyny bilsek, öwrensek, diňe şonda biz hakyky internasionalistler bolarys.

► Gurbandurdy GELDIÝEW:

– Çykyş eden ýoldaşlaryň teýeneli gürrüňleriniň içinde biziň neşir eden kitaplarymyzyň hem ady agzaldy. Edilen belliklere, tankydy pikirler däl diýjek bolamzok. Ýugrumsy ýetmedik kitaplaryň neşir edilýändigini hemmämä mälim, olar barada metbugatda, ýygnaqlarda durlup geçildi. Emma bir ýagdaýa düşünişmek gerek. Neşirçilere gezek gelende, şeýle bir batyrgaý «topulynylyar» welin, hamana diýersiň, awtorlar kitabyňy neşirýatyň talaby boýunça şeýle gowşak edip ýazýan ýaly bir duýgy döreýär. Garamaty öz boýnumyzdan aýyrmak niýetimiz ýok, ýöne tereziniň agramly tarapy awtorlaryň paýyna düşýär. Onsoňam, şol kämil däl diýilýän eserleri ýazanam, ýazýanam Siziň özüňiz ~ şu zalda oturan ýazyjylaryň özlери

ahyryn. Bu meseledäki «belanyň körügi» öz-özüne tankyt, öz ýazýan eserlerimize tankydy garamak ukybymyzyň gowşap gidenliginde. Käbirimiz bolsa şeýle derwaýys zatdan düýpgöter mahrum bolupdyrys.

Edebi tankydy, edebiýaty öwreniş kitaplary az planlaşdyrylýar diýlen pikir bilen ylalaşmazlyk mümkin däl. Her ýyl bu žanra degişli iki-üçden artyk kitap çykaryp bilemzok. Dogrudanam, žanryň žanr sarpasy saklanmagy gerek, «dadyrdym-da guwdurdym» etmek nädogry. Ýöne taýagyň ikinji ujuny – hödürlenjek golýazmalaryň derwaýys problemalara bagyşlanan bolmalydygyny, başgaça aýtsak, edebi tankyt, edebiýaty öwreniş diýilýän žanra mynasyp işler bolmalydygyny unutmaly däldiris. Tankydy kitaplaryň tiražy juda az diýip, menden öňürti çykyş eden ýoldaşlar belläp geçdi. Dogry aýdylýar. Okyjyda şeýle kitaplara bolan islegiň bardygyna-da ynanýaryn. Duşuşyklarda ol barada soraglaram berilýär. Bu neşirýata başbitin çözdürjek mesele däl, muňa kitap söwdasy guramalarynyň hem baş galdyrmagy gerek, edebi tankyda, edebiýaty öwrenişe bolsun diýen niýet gerek.

T.Jumageldiýew dogry belläp geçdi, edebi tankyt üçin üýşüp, edebi tankyt hakda az gürrüň edýäris, çykyşlaryň birentegi özge žanrlara sowlup gitdi, käbirinde bolsa hiç bir žanra, aslynda, edebiýata dahyly bolmadyk gürrüňler edildi. Çeninden, «Aç-açan gürrüň» diýilýän zada bir taraply düşüňýän bolmaga çemelimiz. «Aç-açanlyga» geçip, özgäniň kemçiligi hakda aýdýarkak, özümiz, öz sözümiz barada-da oýlanmasak bolmaz. Men muny A.Welsaparowyň çykyşyny göz öňüne tutup aýdýaryn. Dogry, N.Hojageldiýewiň dokladynda subýektiw äheňler ýok diýip boljak däl. Ýöne subýektiwizm meselede A.Welsaparowyň özi hiç kimden kem oturmady, dilewar jümlelere, emosiýaly ritorikalara agram berlip edilen çykyşyň tendensiýalydygy hakda aýtmanymyzda-da, Magtymguly we realizm meselesinde, J.Allakowyň, D.Nuralýýewiň makalalary baradaky ýaňsyly gürrüňlerinde edebiýatyň, edebi tankydyň bähbidi aralmaýandygy düşnükli boldy. Onsoňam juda aýdyň bir hakykat bar: ÖWRETMEK ÜÇIN ILKI ÖZÜŇ ÖWRENMELEDIR.

Sözümiziň ahyrynda edebi tankyda bagyşlanan bu giňişleýin maslahatyň juda peýdaly bolandygyny aýtmakçy. Galyberse-de,

edebi tankydyň medeniýetine ähmiýet bermelidigimizi, ondanam has derwaýys mesele – TANKYDY KABUL ETMEK, DOGRY NETIJE ÇYKARMAK MEDENIÝETIMIZIŇ heniz-henizler juda bärden gaýdýandygyny şu maslahat bütin dolulygynda äşgär etdi.

► Abdyrahman MÜLKAMANOW:

– Türkmen klassyk edebiýatynyň wekilleri barasynda ýazylýan eserler we olardaky bärden gaýtmalar dogrusynda hem aýdyldy. Şunuň bilen baglanyşykly bir zady nygtasym gelýär. Klassyk şahyrlarymyz hakynda ýazýan ýazyjynyň hökmany suratda TSSR YA-nyň Magtymguly adyndaky Dil we edebiýat institutynyň golýazmalar fondunda saklanýan materiallary özleşdirmegi zerur. Şol materiallaryň 600-e golaý bukjasy Magtymgula degişli. Şolaryň 100-e golaýy arap hatyndaky doly golýazma diwany, 200 töweregi doly däl diwan, onlarça daşbasma nusgalary, dürli ýyllarda halk arasyndan ýazylyp getirilen şahyr baradaky gürrüňler, rowaýatlar, maglumatlar. Obýektiv sebäplere görä, Magtymgulyň şygry mirasynyň ählisiniň çap edilmeýändigini hem ýatlalyň. Şahyryň çap edilmeýän eserleriniň möçberi iki-üç kitaplyk bar. (Biz şolary 1970-nji ýylda toplap, häzirki elipbiýde, maşynkadan geçen görnüşiniň bir ekzemlýaryny golýazmalar fonduna tabşyrypdyk). Eger Magtymguly hakda eser ýazýan awtor şahyryň neşirlerinden başga çap edilmedik eserlerini hem öwrense, her bir setiriniň onlarça tapawutly, ýöne biri-birinden çeper görnüşde gelýän wariantlaryny özleşdirse, şahyryň gözýetiminiň nähili giň bolandygyny, eserleriniň ýöne bir şygry däl-de, ylymdygyna, akyldygyna has doly göz ýetirjekdigi, şahyryň obrazyny has göwnejaý döretjekdigi bellidir. Emma ýazyjylarymyz şeýle materiallary öwrenmeýärler. Şeýle materiallary esere baha berýän tankytçynyň has beter öwrenmelidigi öz-özünden düşnükli.

Rahym Magtymowiç öz çykyşynda Magtymgulyň eserleriniň rus diline terjime edilişiniň göwnejaý däldigini dogry belledi. Hakykatdan hem şahyryň şygrylarynyň rusça terjimesiniň köp essesi okyjynyň lapyny keç edýär.

Men Magtymgulyňyň eserlerini täzeden terjime etmegi arap-pars dillerini, türkî dilleri, şol sanda türkmen dilini bilýän we türkmençeden göni terjime edip biljek Leningrad uniwersitetiniň professory, şahyr-terjimeçi Sergeý Iwanowdan haýyş etmegi tekliþ edýärim.

Bu ýerde G.Kulyýewiň «Magtymguly» romany hakda hem gürrüň gitdi. Bu barada jedel köp boldy. Bu taryhy roman geljekde çuň işleniler diýip pikir edýäris. Ýöne bu eser hakda tankyt taryh esasynda ylmy çemeleşmelidir. Şeýle çuň analiziň ýazylmagy bolsa zerur, ol awtora kömek eder.

Gadymy we klassyky edebiýatymyzy işlemekde ylmy kadrlaryň ýetmeýänligi hakda hem dogry aýtdylar. Dogrusyny aýtsak, käbir şyltakçylar orta asyr edebiýaty boýunça işleýän alymlaryň işden elini sowatdylar. Mysala ýüzleneliň. Men 1970-nji ýylyň başynda XVII asyrda Kiçi Aziýada ýaşap geçen Garajaoglanyň 500-e golaý şygrynyň tekstini taýýarlapdym. Ol alymlaryň, edebiýatçylaryň maslahatynda oňat baha aldy. Ýygýndyny Berdi Kerbabaýew redaktirläp, 1973-nji ýylyň plany boýunça «Türkmenistan» neşirýaty» neşir etmelidi. Birden ygýndyny çap etmeli däl diýip, täsirli ýerden buýruk geldi. «Entek garaşmaly!» diýdiler. Indi on baş ýyl bäre Garajaoglan garaňky künjekden çykman garaşýar.

Ýene bir mesele bar. Bizde «Gorkut ata», Magrupynyň «Ýusup-Ahmet», Şabendäniň «Hojamberdi» dessanlary gadagan edilipdi. Bizde şol «gadagan zolagyndan» çykмага çak bolmadymyka? Goňşymyz Azerbaýjanda «Däde Gorkut» baryp, 1950-nji ýyllardan bäre öwrenilýär we çap edilip gelinýär. Şu mesele hem özüniň çözüdine garaşýar.

► Sapar ÖRÄÝEW:

– Çeper eser bir adam, bir oba hakynda ýazylsa-da, şol bir adam, şol bir oba üçin ýazylanok. Ol tutuş adamzada hyzmat etmelidir. Adamlar görnüşleri, gylyk-häsiýetleri, ýaşayyş, durmuş obrazlary boýunça dürli-dürli. Şol bir wagtyň özünde olary birleşdirýän birmeňzeş beýik ideallar hem kän. Ylaýta-da häzir. Şolaryň biri-de berk parahatçylykdyr. Şu mahal

parahatçylyk ýer ýüzünde ýaşaýan janly-jandaryň, tutuş zeminiň ykbalyna öwrüldi. Esasy materialy adam bolan çeper eseriň şol zerurlygy her bir adamyň aňyna ýetirmekde, pugta parahatçylygy berkarar etmäge her bir adamy galkyndyrmakda bitirýän hyzmaty uludyr. Onuň hyzmatlary has ýokary götermek, ösdürmek üçin bolsa edebi güýçleriň birleşen tagallasy, birleşen hereketi gerek.

Edebi tankyt bilen iş salyşýan her bir adam döredijilik adamlarynyň ýakyn maslahatçysy bolmaly. Maslahatçy bolmak üçin bolsa has köp bilmek derwaýys. Ýazyjynyň galyp barýan belentligine edebi tankytçy ondan has öň galan bolmaly, hemişe öňde gitmeli. Şeýdibem ýazyjyny ýalňyşsyz ýol bilen, dogry hereket etmäge ganatlandyrmaly. Tankyt talap edijilik bilen birlikde öwrediji, ynandyryjy, hoşniýetli pikirleri hemişe hemra edinmeli. Gynansak-da, käbir tankytçylar tankydy temmi bermek guralyna öwürjwk bolýarlar. Dogry, günäli temmi almaly. Ýöne tankydy taýaga öwürmeli däl.

Söz ýykylyny galdyrybam bilýär, dik durany heläkläbem bilýär. Şonuň üçinem ondan gaty ähtibar peýdalanmak gerek. Tankytçy çeper esere diagnoz goýujy wraçdyr. Wraç syrkaýa derman bermezden öň onuň derdini kesgitleýär. Ony takyk kesgitlemän derman berýän tebibiniň syrkaýy galdyрман, öldürmegi mümkin. Şoňa görä-de has takyk, has dogry hereket etmek zerur.

Her ýazyjy miweli daragta barabar bolsa, tankytçy bagbandyr. Bagban her daragtyň häsiýetine, ösüş, miwe getiriş prosesine belet bolmalydyr. Şonda ol agaç has köp, has şirin miwe getirer ýaly alada etmeli. Agajy gysýan, bigerek hapa-haşallardan arassalap, miwesiz şahalary nädip aýyrmalydygyny aýdyp durmaly.

Biziň respublikamyzyň edebi tankydy bilen iş salyşýanlaryň çeper eser döretmeýäni ýok diýseňem boljak. Biz oňa garşy däl. Ol bizi begendirýär. Ýöne edebi eserleriň ussatlyk, çeperçilik derejesini kesgitleýän, olara baha berýän adamlaryň özleri gowşak ýazsalar, munuň özi has-da geçirimsizdir. Allamyrat Garaýew bilen Begmyrat Ussaýew özlerini tapylgysyz tankytçy hasap edişleri ýaly, özlerini talantly şahyram hasap edýärler. Emma olaryň yazýan goşgulary köplenç çeperçilik taýdan juda

gowşak çykýar. Ony aýtsaň, olar ör-gökden gelyärler.

Tankytçy hemme tarapdan görelde bolmalydyr, oňa hukuk gazanmalydyr. Tankytçy gowşak eser ýazsa, ýaş şahyryň gowşak eserinden erbetdir.

► Akmyrat HOJANYÝAZOW:

– Türkmen edebi tankydy ýaş güýçleriň hasabyna ösdürilmese, öňki tankytçylar azlyk edýär. Arassa, açyk, adamkärçilikli, bir-birege sarpa goýýan, çynlakaý tankyt okyjy üçin peýdaly.

Türkmen edebi tankydy çeper terjimäniň meselelerine az üns berýär. Terjime edilýän eserleriň hili barada gürrüň edilmeýär diýen ýaly. Türkmençe okaýan okyjylar Eduardas Meželaýtisiň adyny köp eşidýärler. Ýöne onuň poeziýasynyň hakyky belentligini Saparmyrat Öwezberdiýewiň terjimesi arkaly göz öňüne getirmek mümkin däl. Bu terjimeler okyjynyň ýüregine ýeterden gowşak. Edebi tankyt şeýle gowşak terjimeleriň öňüne böwet basmaly. Öz zehiniň ýagdaýyny bilmän, şeýle güýçli poeziýany terjime edip, harlamak nämä gerek?

Ine, biziň tankydymyz şu zatlar hakda hem oýlansa gowy bolar.

► Hajy KAKALYÝEW:

– Men şu bolup geçýän zatlara ýürekden gynanýaryn. Iki gün bäri biz näme hakda gürrüň edýäris. Iň bir derwaýys mesele hakda, ýöne zeýrençli we igençli sözlerem ýetik. Şunda tireparazlyk bar hasap edýäris. Bu täzd hadysa däl, onlarça ýyllaryň dowamynda onuň agzalalyk döredýäniniň şaýady bolup gelyäris. Emma şu ýigrenji zat barada köplenç dymýarys. Onsoň, bu gün şu mesele biziň milli betbagtçylygymyza öwrülýär. Birleri hüjüm edýär, beýlekileri goranýarlar. Ýeňýän bolsa bolmandy, häzirem ýok, bolmazam.

Şu ýagdaýdan çykalga ýokmy? Bar diýip pikir edýäris. Ýöne şunda jemgyýetçilik pikiriniň güýjüni ulanmak gerek. Şeýle bölünişige meçew berýän belli-belli adamlaryň ýüzünden perdesinu syrmak gerek.

Bize, ýaş şahyrlara we ýazyjylara üns berlişi ýaramaz. Ýaşlar hakynda hakyky alada az. Şol sebäpdenem ýaşlar bir topardan

başga topara goşulýarlar, umumy işiň hatyrasyna däl-de, diňe özlerine peýda gözleýärler. Biri bilen gürleşseň beýlekiler gyýa bakýarlar, beýlekiler bilen gürrüňdeş bolsaň, öňküler gözlerini alardýarlar. Şu-da käbir ýaşlaryň arasynda prinsipsizligi, ýöwselligi döredýär. Bu meselede berk durmak üçin ägirt graždanlyk mertligi gerek, paýhasly akyl hem paýhasly ýürek gerek. Özüm hakda aýtsam, men şeýle ýaramaz hadysany näletleýärim. tutuş sowet halkynyň anyk pozisiýasynda durup, hemmeleri-de jebisleşikli herekete çagyryýaryn. Başga maksat bolup bilmez. Biziň milli guwanjymyzy harlaýan gepden-gybatdan daş durup, öz ýüzümizi halkymyzyň aladalaryna tarap öwreliň, biziň beýik zamanamyza bap gelýän ajaýyp eserler döredeliň.

► Berdinazar HUDAYNAZAROW:

– Durgunlyk ýyllary öz etjegini etdi: çeper tankyt ýüzgörüjilige ýüz urdy, her kim özüne baha bermäge başlady. Mälim bolşy ýaly, özüne pes baha berýän ýok diýen ýaly. Hemmeleri deň aýakdan sürme meýli-de uzak ýyllaryň dowamynda Ýazyjylar soýuzynyň ýolbaşçylary tarapyndan ýazgarylman geldi. Tankydy ösdürmegiň aladasy tankytçy hakyndaky anyk alada öwrülse, diňe şonda peýda berip biler. Dogryňy aýtmak aňsat däl, dogryňy aýtsaň senden ýüzüni sowýanam tapylýar, öýkeleýänem. Bularyň üstesine-de tankydy makalalary kitap edip çykartmak kyn. Şu ýagdaý ukyply adamlaryň bu žanrdan daşlaşmagyna ýa-da sowaşmagyna getirdi. Emma tankyt ýarym göwün bilen işlemegi halamaýar...

Ýazyjylaryň soýuzy soňky ýyllarda geçirilen bütinsoýuz gurultaýynda, plenumlarda biziň milli edebiýatymyz babatda hiç zat agzalmady diýen ýaly. «Литературная газета»-nyň sahypalarynda türkmen sowet edebiýatyna berilýän orun nega-da berilýän baş setirlik informasiýa bilen çäklenýär. Merkezi metbugatda «Gündogar poeziýasyna», dogrusyny aýtsaň, möwriti geçen poeziýa hökmünde garalýandygynyň faktlaryny biz bilýäris. Öz zadyňy çap etdirmek üçin talantly bolanyňdan ugurtapyjy bolanyň kem däl ýaly... Emma biziň bazarlarymyzda öz

dokan gymmatbahaly, müň öwüşginli el halysynyň üstünde harydyna hyrydar tapjak bolup oda-köze düşmän, buýsanç bilen çay içip oturan adamlara syn ediň. Görene el serip, halysyna hyrydar gözläp ýörmegi olar özlerine kiçilik bilýärler. Çyn şahyram şeýle. Ýöne biziň goşgularymyz propoganda mätäç. Biz üçin tankytçy şol propogandist.

Tankydy halaýan adam bardyr öýdemok. Ýöne tankyt bilen her edip-hesip edip kimdir birine şyltak atjak bolmagyň tapawudy bar... «Tankytçynyň» kime näme diýjegi heniz tribuna çykmanka saba mälimkä, ony diňläsiň gelenok. Men özümi geniý hasaplamok. Men öwrenýärim. Ýöne mynasyp ussatlardan öwrenýärim.

Milli çeperçilik medeniýetimiziň ösüşiniň häzirki döwründe akyllý-başly, hoşniýetli, professional derejedäki tankydy pikiriň zerurdygyny biz iňňän ýiti duýýarys.

► Atamyrat ATABAÝEW:

– Tankyt hakyndaky şu günki gürrüňe merkezden gelen abraýly tankytçylaryň hem gelip goşulmagy bizi begendirýär. Biz şeýle aç-aç-açan gürrüňe kän garaşdyk. Edilýän çykyşlardan çen tutsak, biziň hemmämiz bu gürrüňe çynlakaý taýynlyk görüpdiris.

Durgunlyk ýyllarynda hem graždanlyk mertligi bilen çykyş eden, eser ýazan ýazyjy-şahyrlarymyz boldy. Şeýle mertlik bilen ýazylan eserleriň okyja ýetmeginde kynçylyk çekilen hem bolsa, barybir şol eserler biziň şu günümüziziň ~ täzeden gurmak döwrüniň gelmegini tizleşdirdi. Ýöne şol batyrgaýlyk bilen eser ýazan, kynçylyk gören ýazyjy-şahyrlar hem bu günki günde halt-halta ýüz uran grafomanlar bilen deň hatarda bolup galdylar. Öňki körzehinler şu gün:

«Pursat geldi, öňki ýyllarda bize kyn boldy» diýip gygyrsalar-da, olara asla kyn bolmandy. Şeýle adamlar şu günem hakykatçy bolan bolup, öz sözlerini käte diňledýärler. Hakyky talanta mydama kyn bolupdy. Ýöne olar häzirem kynçylyk çekýärler. Sebäbi, gowy eser, çynlakaý eser ýazmak hiç kime aňsat bolan däldir. Emma şu günki günüň geljegine ynam bilen ýaşap,

erbetlige garşy göreşen ýazyjylaryň abraýy indi hasam ýokary göterildi.

Köp mahallap biziň tankydymyz ýaş poeziýamyzda graždanlyk äheňleriniň ýokdugyny tekrarlady. Ýaş poeziýanyň iň talantly wekilleri Orazguly Annaýewiň, Nobatguly Rejebowyň, Ahmet Gurbannepesowyň, Gurbanýaz Daşgynowyň, Atajan Annaberdiýewiň, Kakabaý Gurbanmyradowyň, Tirkeş Sadykowyň döredijiliginde gowy graždanlyk goşgularynyň bardygyny welin hiç kim inkär edip bilmez.

Moskwaly dostlarymyz, gowy şahyrlar Ýuriý Kuznesow, Nowella Matweýewa, Wadim Kuznesow, Gennadiý Krasnikow, Aleksandr Şuplow dagy biziň iň oňat goşgularymyzy bütinsoýuz okyjysyna ýetirdi. Biziň şahyrana neslimiziň bütinsoýuz okyjysyna ýetmegine gyýa göz bilen garaýan käbir ýoldaşlaryň öz galamdaşlarynyň üstünligine begenmeýändigini bizi gynandyrýar.

Edebiýata düýrmegi bilen gulluk edýän tankytçy bizde ýok diýen ýaly. Elbetde, tankytçy hem, tankyt hem ýok diýip bolmaz. Köp tankytçylar goşgy ýazmaga, proza ýazmaga ýykgyň edip, tankydy esasy işiniň gapdalyndan ýöredýärler. Şeýlelikde olar ne tankydy gönendirýärler, ne prozany, ne poeziýany. Biz moskwaly tankytçylar Swetlana Alyýewa, Pawel Ulýaşow, Wladimir Bondarenko dagylara minnetdarlyk bildirmeli. Elbetde, käte biziň edebiýatymyz hakda çyn tankydy sözi aýtmak olara-da kyn düşýär. Olar bütinsoýuz metbugatda ol ýa-da beýleki ýazyjy hakda tankydy bellik aýdaýsalar, bärden käbir ýoldaşlar gygyryp başlaýarlar.

«Dat, bize başga ýeriň tankytçysy gerek däl, olar eserleri ýazylan dilinde okap bilmän, nädip baha bersinler. Öz edebiýatymyzyň meselesini özümüz çözeris» we ş.m...

Bu biziň medeni derejämiziň pesliginden nyşan. Eger bardygeldi öwäýseler welin, mümkin bolan ýerde olaň diýen sözlerini getirip, peýdalanyp başlaýarys.

Ençeme poeziýa kitabyňy üýşürüp, birbada okap çykan D.Nuralýew ýaly tankytçylaryň şahyryň ruhy ahwalatyna, haýsy goşgynyň nähili ýagdaýda dörändigine akyl ýetirip bilmejekdigi düşnükli zat. Köplenç tankytçylar şahyryň ruhy ahwalatyna öz ruhy ahwalatyndan, redaksiýanyň tabşyrygyndan ugur alyp

çemeleşýärler. Ine, şu ýerden hem şahyr bilen tankytçynyň arasyndaky düşünişmezlik başlanýar. Gazetde ýazylan zatlara absolýut hakykat diýip düşüňän okyjylar hem alasarmyk ýagdaýa sezewar bolýar. D.Nuralyýewiň makalalaryny täze döwrüň sesi hökmünde düşündirjek bolýan adamlar ýalňyşdylar. Ol makalalar jemgyýetiň täzelenýän döwründäki köneçe ses.

Ine, şu günki gürrüňimizde emosiýanyň güýçlüdigi, sesimizi gataldyp, birek-birege igenmegimiz hem şu zatlardan gelip çykýar. Ýöne, meniň pikirimce, indi emosoýany – gykylygy azaldyp, umumy edebiýat işimiz üçin köp aladalansak, öz döredijilik hem fiziki, ruhy güýçlerimizi edebiýaty ösdürmegiň, hakyky dostlarça, obýektiw tankydyň ösmegine sarp etsek gowy bolardy.

► Maral ABAÝEWA,
filosofiýa ylymlarynyň kandidaty:

– Indi ikinji günüň içidir, bu zalda milli edebiýatyň möhüm meseleleri barada çynlakaý gürrüň gidýär. Menem maslahatyň temasyňa belli bir derejede baglanyşygy bolan käbir meseleleriň üstünde durup geçmekçi.

Edebiýatyň bir özünüň ähli zatdan üzňelikde ösüşi mümkin däl. Respublikamyzyň Ýazyjylar soýuzynyň işini diňe bir edebiýaty öwrenijileriň däl, eýsem ideologiýa frontunyň jemgyýeti öwreniji alymlaryň, filosoflaryň, taryhçylaryň, ýuristleriň we başgalaryň işleri bilenem ýygjam aragatnaşykda alyp barmaga wagt ýetdi.

Adam faktorynyň, taryhy faktlaryň obýektiw şöhlelendirilişiniň hem beýleki meseleleriň Ýazyjylar soýuzynda hem-de ylmy edaralaryň alymlar sowetiniň mejlisinde bilelikde maslahatlaşylmagy göwnejaý bolardy.

SSKP MK-nyň ýanwar Plenumynda milli gatnaşyklaryň meselelerini derňeýän käbir jemgyýeti öwrenijileriň ähli zady «gülala-güllük» edip görkezendikleri nygtalyp geçildi. Türkmenistan Kompartiýasynyň MK-nyň VII Plenumynda hem şu meselä deglip geçildi. Soňky ýyllarda döredilen edebi eserler bu aýdylan adalatly bellikleriň ýazyjylara-da degişlidigini görkezdi.

Häzir döwrümüz internasionalizm, internasional terbiýe barada täze, has çuňňur talaplary öňe sürýär.

Sosialistik milletleriň, milli medeniýetleriň doganlyk gatnaşyklary sosializmde kanuna laýyklykdyr. Döredijilik intelligensiýasynyň dürli halklardan bolan wekilleriniň gatnaşmagynda bolup geçýän şu maslahatam muny tekrarlaýar.

Demokratiýanyň, aýdyňlygyň güýçlenýän häzirki şertleri milletler arasyndaky gatnaşykda her bir adamyň özünde ýokary medeniýeti terbiýelemegi talap edýär. Bu ugurda ýüze çykýan ol ýa-da beýleki meseleleriň oňyn çözgüdi marksistik-leninçilik ideologiýa kämilligine, kommunistik ynamlylygyň derejesine baglydyr.

► Hudaýberdi DURDYÝEW:

Biz bu ýere edebiýat hakda, edebiýat tankydy hakda uly hem çynlakaý gürrüň etmäge ýygmandyk. Beýle gürrüňiň zerurlygy häzir biziň jemgyýetimiziň ýaşayşynyň ähli sferalarynda bolup geçýän ullalan özgerişlerden gelip çykýar. Täzeden gurmak döwri çeper edebiýatyň missiýasynyň täze belentligini kesgittledi. Bu gün çeper edebiýat özüniň adamlary päkleýjilik we terbiýeleýjilik roluny hemme wagtdakysyndan has zor oýnamaly. Ýaňy-ýakynda Moskwada SSSR Ýazyjylar soýuzynyň prawleniýesiniň plenumy bolup geçdi, şonda sowet ýazyjylary ykdysadyýetiň, syýasatyň, moralyň, umuman terbiýeçilik işiniň örän möhüm meseleleri hakda tolgunyp gürrüň etdiler, Oktýabryň ideallary, sosializmiň, halklaryň hakyky doganlygynyň ideallary ugrunda göreşijileriň ençeme nesilleriniň yhlas-höwesini bilen döredilen gymmatlyklary aýap saklamagyň, öňküden-de baýlaşdyrmagyň zerurdygyny öwran-öwran nygtadylar. Olar partiýanyň we halkyň iň belent ideallaryna ak ýürekden hyzmat etmäge, halkyň iň mukaddes oý-arzuwlaryny, hyýal-umytlaryny aňladyjy hökmünde Çeper Sözüň sarpasyny hem mertebesini saklamaga taýýardyklaryny bildirdiler.

Soňky ýyllar biziň respublikamyzda obýektiv, professional tankydy pikiriň ösmegine ýaramaz täsir etdi diýmek bolar. Özem diňe bir biziň respublikamyzda-da däl. Şeýle bolansoň, biz

indi žanr hökmünde edebi tankydy güýçlendirmegiň hem kämilleşdirmegiň, ony häzirki zamanyň öňe süren wezipelerini çözmäge ukyply etmegiň täze formalaryny we serişdelerini gözleýäris.

Bu gün şu belent tribunadan her kim öz ýüregindäkini dökdü, her kim soňky birnäçe ýyllar bäri özüne yza berýän agyrylary barada aýtdy. Ýöne men munda hiç hili howatyrlanar ýaly zat göremok. Munuň özi işe täzeçe çemeleşmegiň, aýanlygyň ýüze çykarýan ajaýyp aýdyňlygydyr. Ýöne hemmämiz ähli yetmezlerimizi derrew düzedäýjek bolýarys. Yetmezçiliklerimiz welin juda köp. Şol sebäpli entek köp işleri etmeli bolar. Hatda biz edebiýatymyzda, şeýle hem tankydymyzda goýberen kemçilikler, harsallyklar barada hem birek-birege heniz doly düşünemzok. Pikirlerimiziň gapma-garşy, çapraz gelýän ýerleri bar. Ine, şol agyrylarymyz barada gürrüň eden wagtymyz bize dostlarça, doganlarça duýgudaşlyk bildirip, şol agyrylardan saplanmaga hemaýat etmäge çalyşýan bu günki myhmanlarymyza minnedarlyk bildirýärim.

Dogry, çykyp geplän ýoldaşlaryň birentegi edebiýatymyzdaky, umumy işimizdäki şol kemçilikleri düzetmek üçin bir asudalyk, parahat ýagdaý döredeliň diýýärler. Ýöne, ýoldaşlar, parahat ýagdaý bolmaz. Onda-da tankyt barada gürrüň gidýän mahalynda hiç wagt parahat ýagdaýyň bolmajagyny ýatladasym gelýär. Sebäbi tankyt üçin ýokuş görenler-de, öýkelänler-de, hatda salamlaşman ýörenler-de bolar. Aslyýetinde, tankydy halaýan ýok bolsa gerek. Esasy maksat biziň öz sözüimiziň, pikirimiziň, orta atýan meselämiziň dogrudygyny düşündirmegi başarmagymyzdan ybaratdyr.

Biz döwrüň derejesinde pikirlenmelidiris, tankydyň täze tipi, edebiýatyň täze tipi barada oýlanmalydyrys. Biz pikirlenişiň täze belentliklerine galmalydyrys. Elbetde, bu zatlary bir demde düzedäýmek kyn. Bize güýçli, sowatly, medeniýetli tankytçylar gerek. TSSR Ylymlar akademiýasynda we beýleki ýerlerde bir topar edebiýatçy, dilçi alymlar işleýär. Emma olar edebi tankydyň, edebiýaty öwreniş ylmynyň keşigini deň çekişip bilýänler däl.

Respublikada ýokary medeniýetli, oýlandyryýan, pikirlendirýän

tankyt, entek gynansagam ýok. Bize täze, taýýarlykly kadrlar gerek. Şol sebäpli-de biz ýaş edebiýatçy Akmuhammet Welsaparowy Moskwa – tankytçylaryň iki ýyllyk kursuna ibermegi göz önünde tutýarys. Ol o ýerde okar, öwrener, birneme paýhaslanar, akyllanar. Onsoň ol bu günki ýaly morta bir zadyny atyp oturman, nädogry netijelere salgylanyp, çökder gürlemän, meselä has başgaça, has paýhasly çemeleşer diýip düşüňäris. Edebiýatçylaryň iki ýyllyk kursuna beýleki bir zehinli ýigidimiz Hajy Kakalyýewi iberýäris.

Biziň birentegimize, şol sanda ýaşlarymyza hem intelligentlik paýhasy, intellektual duýgurlyk ýetenok.

Hawa, ap-arkaýynlyga garaşmaly däl. Beýle ýagdaý hiç mahal bolmaz. Gowusy ýüregimizi, beýnimizi zaýalaýan ähli bulaşyk pikirlerden, hapysa zatlardan saplanmagymyz gerek. Onsoňam, soňky ýyllarda edebiýatymyzda goýberilen harsallyklar, çig-çarsylyklar üçin hemmämiz günäkärdiris. Bu ýerde kim ak guşduryn öýdýän bolsa, ol ýalňyşýandyr. Bu günki nogsanlar ~ hemmämiziň kemçiligimiz. Biz muňa belent graždanlyk duýgusy bilen akyl ýetirmelidiris.

Ýazyjy halkyň ynsabydyr, päk wyždanydyr. Diýmek, biz ýazyjy bolýan bolsak, onda paýhaslylygy, intellektual eserdeňligi, hoşniýetliligi elden bermeli däldiris. Şol sebäpli, biz öňi bilen özümizi düzetmelidiris.

Geliň, tankydy güýçlendireliň. Ýöne hiç kime ala göz bilen garamalyň, hiç kimi tankytdan daşarda galdyrmalyň. Ýaşulymy, ýaşkiçimi, wezipelimi, wezipesizmi, Ýazyjylar soýuzynyň prawleniýesiniň sekretarymy, başlygymy, tapawudy ýok, hemmeleriň eserleri barada gürrüň edeliň, ýetmezlerini tankytlalyň. Ýöne tankydymyz juda ýerlikli bolmalydyr, edebiýata, çeper senede hormat goýmakdan ugur almalydygymyzy ýatdan çykarmalyň. Bu meselede ýazyjy bilen ýazyjynyň arasynda kän tapawudyň bardygyny-da unutmalyň. Gruzin ýazyjjysy Sisişwili aýtmyşlaýyn, käbir ýazyjy bar ~ on ýazyja degýär.

Bu gün köp mesele orta atyldy. Ýöne men çykyp geplänleriň Durdymuhammet Nuralýýewiň poeziýa baradaky makalasyny asyryň uly bir wakasy hökmünde alamatlandyrmagy bilen ylalaşamok. Hut özüm-ä ol makalanyň ýüze çykmagyna beýle geň galmadym. Onuň

ýazylmagy tebigy zat. Ol, geliň ýoldaşlar, batyrgaý işläliň diýdi.

Biz, elbetde, bir ýygnak bilen, bir maslahat bilen sagdyn tankyt döredip bilmeris. Tijeneliň, işe çynlakaý ýapyşalyň.

Her kim ilki özünden talap etmegi başarmaly. Biziň SSSR Ýazyjylar soýuzyndaly wekilimiz hökmünde Atajan Taganow hem geljekde umumy işimiziň bähbitleri üçin öz guramaçylygyny güýçlendirer diýip umyt edýäris.

Umuman, şonuň ýaly çäreler edebiýatymyzyň ösüş praktikasyna položitel täsir edýär. Şeýle regional maslahatlar goňşy respublikalaryň wekilleri bilen bilelikde geçirilse hem, döredijilikli tejribe alyşmak manysynda peýdaly bolardy.

► Aleksandr MIHAÝLOW

(Moskwa):

– Iki günläp dowam eden maslahatda türkmen edebiýatynyň hem-de tankydyňyň iň bir zerur meseleleri barada çynlakaý gürrüň edildi diýip, SSSR Ýazyjylar soýuzynyň prawleniýesiniň sekretary Aleksandr MIHAÝLOW jemleýji sözünüň başynda aýtdy. – Hawa, käbir çykyşlaryň gyzmaç taraplarynu hasaba almasaň, umuman, peýdaly, netijeli gürrüň ýaýbaňlandy. Köp adam gepledi. Edebiýar tankydyňyň ýetmezi barada alada bilen aýdanlar köp boldy.

Elbetde, çykyş edenleriň arasynda toparlanyşyk, tireparazlyk hakynda ýañzydanlaram boldy. Bu ýagdaý biziň umumy işimize biçak uly zyýan ýetirýär. Men ýaş edebiýatçy Hajy Kakalyýewiň sözünü haladym. Ol içki duýgusyny joşgun bilen beýan etdi. Ýöne türkmen edebiýatçylarynyň arasyndaky zyýanly hadysalary partiýanyň Merkezi Komiteti düzetmeli diýen pikir bilen ylalaşmak bolmaz. ÖZÜÑIZ DÜZETMELI! Her bir ýazyjy özüniň ynsabyna görä hereket edip, negatiw hadysalary aradan aýyrmaly.

Tankydy halaýan ýok. Bir ýygnakda: «Siz tankyda bada-bat jogap berdiňiz» diýip, maňa hat gowuşdy. Men zala ýüzlendim: «Kim-de kim tankydy gowy görýän bolsa elini galdyrsyn» diýdim. El galmady. Ine, tankydyň her kime-de ýokuş degýäniniň ýekeje

mysaly. Ýöne her niçik ýokuş degse-de, özüňi köşeşdirmeli, geregiňi almaly.

Tankyda oňat düşüňänler gerek. Bu ylaýta-da ýaşlara degişli. Tankytda iň erbedi gykylyk, howaýy şowhunlar. Ýaş tankytçylaryň ýalňyşlaryny aladaly düzetmeli, olary ugrukdyrmaly.

Tankytçylary taýýarlamagyň formalaryny gözlemeli. Zehinli ýaşlary aspiranturalara ibermeli, beýleki respublikalardan görelde almaly. Şu mynasybetli RSFSR Ýazyjylar soýuzynyň prawleniýesi köp iş edýär. Ýaş tankytçylaryň hepdelik, aýlyk seminarlary, okuwlary geçirilip durulýar. Ýaş tankytçylaryň jemleýji ýygyndylary çykarylýar. Netijede belli tankytçylar ösüp ýetişýär. Sizde-de neşirýatlarda ýyllyk ýygyndylar çykarylsa, edebi prosesiniň ösüşine oňaýly täsir ederdi.

Şu ýerde 20-30-njy ýyllaryň edebiýat tankydyň tejribesi barada aýdyldy. Bu meselede seresaplygy saklamak gerek. Eserleri anyk mysallar arkaly seljermegi başarmaly, biderek günä ýöňkemekden, esassyz iğençden gaça durmak gerek.

Ekologiýa meselesini alyp göreliň. Biziň ýazyjylarymyzyň bu ugurdan bitirýän işleri daşary ýurtlarda-da goldaw tapýar. Sebäbi ýazyjynyň durmuş hakykatyna batyrgaý goşulmagy iň bir möhüm problemalaryň-da döwlet möçberinde çözülmegine ýardam berýär. Demirgazyk derýalarynyň akymy ýa-da Baýkal köli baradaky aýgytly netijeler muňa mysal bolup biler. Ýazyja uly hormat goýulýar. Hut şonuň üçin-de ýazyjynyň tutuş durky durmuş bilen aýrylmaz baglanyşykly bolmalydyr.

SSSR Ýazyjylar soýuzynyň aýry-aýry döredijilik sowetlerine degişli tankydy bellikleri dogry hasap edýäris. Milli edebiýatlara ýeterlik üns berilmeýänligini biz bilýäris. Ynha, biziň şu günki geçirýän çärämiz hem şol işi öňküden has janlandyrmagyň hatyrasyna. Bu täzedan gurmak döwründe biziň işimiziň başlangyjy. Hudaýberdi Durdyýewiň öz işinde adalatly belleýşi ýaly, biz şu maslahat bilen işi boýdan-başa düzederis diýip bilmeris. İş indi başlanýar. Has batyrgaý çözmeli meseleler öňde durýar.

Biz ähli güýjümüzizi, ukybymyzy, başarnygymyzy tutuş sowet edebiýatynyň mundan buýana-da netijeli ösmegine gönükdireliň.

Şuňa bizde güýç hem bar, mümkinçiligem.

(soňy).

«Edebiýat we sungat» gazetini, 22.05.1987 ý. Edebi tankyt